

## ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЕКОНОМІЧНОГО НАВЧАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ

**Купівельна спроможність (сила) валюти** – це сума товарів і послуг, які можна придбати за певну грошову одиницю порівняно з базовим періодом. Формування відповідних інституційних структур та принципів функціонування валютної системи ще не завершено. Вони постійно коректуються, наповнюються відповідно до змін у міжнародних економічних відносинах новим змістом.

1. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. *Основи економіки. Навчальний посібник для учнів ліцеїв, коледжів, гімназій та загальноосвітніх шкіл 10 – 11 – 12 класів.* // М. Вачевський, В. Мадзігон, Н. Примаченко. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 612 с.
2. Дахно І.І., Бовтрук Ю.А. *Міжнародна економіка.* / І. Дахно, Ю. Бовтрук. – К.: МАУП. – 2002. – 216 с.
3. Єрмошенко М.М. *Менеджмент: посібник.* / М. Єрмошенко. – К.: НАУ. 2006. – 656 с.
4. Козак Ю.Г., Ковалевський В.В., Ржепішевський К.І. *Економіка зарубіжних країн: Навчальний посібник.* – К.: ЦУЛ, 2003. – 352 с.
5. Кулішов В.В. *Основи економічної теорії.*

*Підручник.* // В. Кулішова. – Львів, “Магнолія”, 2006. – 516 с.

6. Ломакин В.К. *Мировая экономика: учебник для вузов.* // В. Ломакин. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 727 с.
7. І.Р. Михасюк, М.З. Мальський. *Основи глобальних економічних відносин.* Львів-Жешув. – 2003. – 192 с.
8. Мочерний С.В. *Основи економічних знань.* Підручник. – К.: Академія, 2000.
9. Примаченко Н.М. *Формування маркетингової культури у майбутніх вчителів технологій у процесі навчання основ підприємництва. Монографія.* // Н. Примаченко. – Дрогобич. Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2011. – 218 с.
10. Урбанець М. *Галузева та територіальна структура державної політики розвитку галузей міжнародної економіки та міжнародна освіта ХХІ столітті.* // М. Урбанець. *Молодь і ринок.* – 2012. – №3(86).
11. Урбанець М. *Глобальні економічні проблеми та перспективи торговельних відносин України з Польщею.* // М. Урбанець. *Молодь і ринок.* – 2012. – №2(85). – С. 14 – 18.
12. Чужиков В.І. *Економіка зарубіжних країн. Навч. посібник.* // В. Чужиков. – К.: КНЕУ, 2005. – 308 с.

Стаття надійшла до редакції 05.06.2012

УДК 37.09(075.8)

**Мирон Вачевський, доктор педагогічних наук, професор,**

*академік Академії наук вищої освіти  
Дрогобицького державного педагогічного університету  
імені Івана Франка*

## ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЕКОНОМІЧНОГО НАВЧАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ

*У статті висвітлено теоретичні аспекти реформування системи безперервної освіти, із використанням педагогічних технологій економічного навчання в початковій та основній школі. У зв'язку з цим підвищується значення управління якістю освіти, прогнозування тенденцій, обґрунтування і проектування практичних заходів реформування безперервної системи освіти України.*

**Ключові слова:** *освіта, реформа освіти, якість навчання, ринок праці, власна справа, діяльність особистості, фахові здібності, шляхи становлення особистості.*

**Літ. 12.**

**П**остановка проблеми. Розвиток освіти і науки в Україні невід'ємно пов'язаний з історією та розвитком української нації і держави. Формування української нації відбувалося у широкому контексті національних процесів, у яких простежуються як інтелектуальні аспекти, так і гальмівні процеси, що відбулося на національному розвитку освіти та якості управління нею, професійній підготовці спеціалістів на основі педагогічних технологій основ економіки, маркетингу (промислового та сфери послуг), менеджменту, наукової інформації та підприємництва.

Історія свідчить, що мрії людства про вдосконалення суспільства органічно перепліталися з думками про вдосконалення трудового виховання, а в нинішній час – це підготовка молоді до умов ринкової економіки. Тисячолітній досвід дав можливість відібрати найкращі засоби впливу на особистість з метою успішної морально-психологічної та практичної її підготовки до самостійного трудового життя відзначають О. Новак та М. Вачевський [6].

**Мета статті.** Розкрити сутність педагогічних технологій як науки у початковій і основній школі у процесі вивчення економічних дисциплін.

Аналіз останніх публікацій. Даній проблемі

## ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЕКОНОМІЧНОГО НАВЧАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ

присвячено значну кількість науково-педагогічних робіт, авторів: М.В. Вачевський, О.І. Вишневський, М.І. Волошин, С.М. Злупко, В.М. Мадзігон, О.С. Падалка, М.М. Чепіль, Н.З. Дудник, М.П. Пантюк, В.Ю. Ковальчук, та ін.

**Виклад основного матеріалу.** Народні маси ввібрали в себе, зберегли і творчо розвинули ті традиції трудового виховання, навчання і розвитку учнівської молоді із використанням педагогічних технологій, які були закладені на зорі людської історії. Ці традиції знайшли своє відображення в народній педагогіці – в цьому, за висловом професора М. Стельмаховича, багатотомному усному підручнику навчання і виховання, який зберігається в пам'яті народу, постійно ним використовується, систематично збагачується й удосконалюється [8].

Українська народна педагогіка на основі педагогічних технологій минулого, зберегла величезне число традицій, що стосуються трудового виховання. У часи Київської Русі поширювалися збірники повчань, в яких були статті і вислови педагогічного новітнього характеру. Визначним літературно-педагогічним пам'ятником, який засвідчує високий рівень культури і розвитку педагогічної думки на Русі в час Київської держави, є "Поучение Владимира Мономаха детям", де мудрий державний діяч турбується про те, щоб діти росли хоробрими, відданими рідній землі, закликає їх не лінуватися, а трудитися. У часи Київської Русі велика увага зверталася і на підготовку умілих ремісників, чому сприяло учнівство в майстернях всякому ремеслу і бережливості, відзначає М. Вачевський [2].

Важливість використання педагогічних технологій для освіти і виховання підростаючих поколінь переконливо відстоював Г. Сковорода, який підкреслював, що "правильне виховання криється в природі самого народу, як вогонь і світло в кремені". Моральне виховання, розумовий розвиток Г. Сковорода розглядав в нерозривному зв'язку з працею людини, яка має відповідати її покликанню і приносити користь суспільству. За його думкою, цінність людини визначається її ділами, результатами праці, відзначає А. Духновича [4].

Сучасна педагогіка переживає період переосмислення підходів, відмови від усталених традицій і стереотипів. Прагнення оптимізувати навчально-виховний процес у початковій і основній школі, зумовило появу нових і вдосконалення використовуваних педагогічних технологій, подальший розвиток яких пов'язаний із реалізацією сучасної концепції освіти і виховання, зазначають М. Чепіль і Н. Дудник [11].

Суттєвою ознакою сучасних інноваційних процесів в освітній сфері є їх технологізація – неухильне дотримання змісту і послідовності етапів упровадження нововведень. Володіння технологіями стає загальною і пріоритетною потребою ринку, визначає напрями опанування професійних умінь, враховується при оцінюванні якості і вартості освітньо-виховних послуг.

*Педагогічна технологія* функціонує як наука, що досліджує найраціональніші шляхи навчання; як навчальна дисципліна; як система способів, принципів та регуляторів, які застосовують у навчанні; як процес навчання.

Термін "*народна педагогіка*" вперше ввів у науковий обіг К. Ушинський, який довів, що народна педагогіка є золотим фондом педагогіки наукової. Він прийшов до висновку, що "виховання", коли воно не хоче бути безсилим, повинно бути "народним", а громадське виховання, за його думкою, "само не розв'язує питань життя і не веде за собою історії, але йде слідом за нею". Не педагогіка і педагоги, а сам народ та його великі люди прокладають шлях у майбутнє: виховання економічне тільки йде тим шляхом, і, діючи заодно з іншими громадськими силами, допомагає їти ним окремим особам і новим поколінням. К.Ушинський підкреслював, що "саме виховання, якщо воно бажає щастя людині, повинне виховувати її не для щастя, а готувати до праці життя" [9].

Слід відзначити значний вклад у розвиток теорії трудового виховання Т. Шевченка на закономірностях народної педагогіки. Він мріяв про створення справді народної школи, яка давала б дітям не тільки теоретичні знання, але й знайомила їх з токарною і слюсарною справою, з будовою сільськогосподарських знарядь. Про це йшлося у проекті створення народних шкіл, що обговорювався на зборах Кирило-Мефодіївського братства, активним учасником яких був Т. Шевченко.

У повісті "Близнець" Т. Шевченко висміяв систему виховання у кадетському корпусі, де у дітей розвивали аморальні звички, брехливість, лінощі. А одночасно поет оспівував могутню силу праці, велич і багатство душі трудового народу, руками якого були створені справжні шедеври. Кобзар звеличував людину-трудівника, підкреслював, що найщасливішою в світі є людина працююча, яка має благородну мету. У багатьох творах поет відобразив мрію трудового народу про звільнення від рабських пут ("Сон", "На панщині пшеницю жала" та інші).

Робота Т. Шевченка над складанням підручника для народної школи свідчить про його спроби внести в загальну освіту елементи

## ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЕКОНОМІЧНОГО НАВЧАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ

трудового виховання. Поет, будучи тонким психологом, спостерігав, як у праці формуються справжні люди. Твори Т. Шевченка переконують у тому, що лише праця для блага народу може зробити життя осмисленим, може звільнити людство від кайданів соціального рабства, і тільки праця вільної людини може принести їй щастя [12].

У Західних областях України, в умовах насадження чужої українському народові мови, ідеології, прогресивні діячі боролися за створення національної школи. Галичина займала одне із останніх місць у Австрії за кількістю учнів середніх шкіл. У 1858 – 59 навчальному році із 10 тисяч душ населення в середніх школах навчалось тільки 12 чоловік, відзначає С. Баран у роботі [1].

Але і в цих складних умовах у нашому краї розвивалася і міцніла педагогічна думка-технологія. Автором першої на західно-українських землях книги, де здійсненна спроба дати науковий виклад основ освіти і виховання, був педагог, поет, філософ і громадський діяч О. Духнович. Він уважав працю важливим засобом формування особистості учня. Тому він ратував за поєднання навчання школярів із сільськогосподарською працею, за вивчення у школах вишивання, різби по дереву, малювання, різних ремесел із використанням педагогічних технологій [4].

Натхненним співцем праці та використання педагогічних технологій був І. Франко. Відомий вчений економіст, С. Злупко стверджує, і з цим варто погодитись, що в українській культурі після геніального Т. Шевченка справедливо перше місце займає видатний письменник, громадсько-політичний діяч, людина енциклопедичних знань І. Франко. Печать його титанічної праці та революційної діяльності є на всіх сферах української духовності, на свідомості наступних поколінь [5].

За висновком І. Франка, у загальноосвітніх школах Галичини не було трудового виховання. В деяких школах лише дівчата займалися швейною справою, але вчителів для її організації не було.

У цих умовах школа не вирішувала завдань трудового виховання, та використання новітніх педагогічних технологій для підростаючого покоління, тому на даному етапі винятково важливого значення набуло використання *народної педагогіки*. Система трудового виховання, поєднаного з елементами економіки, охоплювала різні сфери життя дитини. У селі працю дітей залучали до посильної роботи по господарству: пасти корів, гусей, працювати у полі. У гірських районах діти одержували знання із скотарства.

Аналіз друкованих джерел і власне дослідження дає нам основу стверджувати, що національна школа періоду становлення суверенної Української держави має свої особливості. З перших днів революційного руху (1917 рік) український народ взявся за дерисуфікацію школи. Влада на Україні постійно змінювалася, часом через 2 – 3 місяці. Кожен уряд призначав керівників освіти, а ті видавали відповідні укази, які не завжди продовжували розпочате попереднім урядом. Особливо важким для української школи був період діяльності Тимчасового уряду Росії, тобто від 8 березня до 10 червня 1917 року. Тимчасовий уряд підходив до організації шкільництва на Україні з шовіністичних позицій. Він не хотів визнати автономію України.

Український народ сам утримував школи. Тимчасовий уряд відмовився їх фінансувати. Не зважаючи на це, відкривались усе нові школи. До осені 1917 року в Україні було відкрито 53 середні українські школи в т.ч. 3 гімназії у Києві. Поставлений перед фактом українізації шкіл, Тимчасовий уряд дозволив відкрити українські гімназії, а при Київському університеті кафедри української мови, історії і права.

Дальшого розвитку українська національна школа набула після проголошення 22 січня 1918 року самостійної Української Народної Республіки. Як самостійна держава Україна почала вирішувати глобальні проблеми в освіті. Міністерство освіти висунуло на перший план питання організації всенародного навчання. Воно проголошувало: усім дітям шкільного віку надається можливість одержати освіту безплатно, школа повинна бути семирічною, а наповненість її класів не повинна перевищувати 40 учнів.

При Міністерстві освіти як дорадчий орган було утворено Головну Шкільну Раду в складі 21 члена. Першочерговим завданням у роботі тодішнього Міністерства освіти було вироблення програми єдиної школи. Відповідно до цього проекту, єдина школа складалася з 2 циклів: основної школи та колегії. Основна школа, в свою чергу складалася з 2 ступенів: молодшої основної школи та старшої школи. Курс основної школи визначався як 8-річний: по 4 роки в кожному ступені. Курс колегіуму – 4 річний. Єдина школа повинна бути “загальноосвітньою, виховною, діяльною”. За програмою єдиної школи в 1919 році будувалася освіта в навчальних закладах Поділля, як відзначено [3, 49].

Таким чином, будівництво національної школи можливе лише у вільній Українській державі на найбільш демократичних, справедливих засадах,

## ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЕКОНОМІЧНОГО НАВЧАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ

щоб дати можливість всім народам, які населяють Україну, розвивати свої національні школи, розуміючи, що держава тільки тоді буде міцною, коли усі нації будуть вільно розвивати свою культуру, свою школу із використанням сучасних новітніх педагогічних технологій.

На жаль, хід історичних подій у наступні роки не дозволив ще більше демократизувати будівництво української національної школи. З половини грудня 1919 року більшовики знову захопили Київ, і почалася ціла серія докорінних змін в організації, змісті роботи національної школи.

Більшовицька влада спочатку поклала в основу соціального виховання дитячі будинки. Пояснювалося це тим, що в результаті світової, а потім громадянської війни, голоду в Україні було біля мільйона безпритульних дітей. Але незабаром дитячий будинок втрачає значення “маяка” і основним типом соціального виховання стає семирічна трудова школа, що складалася з двох ступенів: перший – 4 та другий – 3 роки навчання. З 1925 року навчання в школах 1 ступеня оголошувалось обов’язковим і безплатним. Однак до школи не приймали дітей “буржуїв”. Не вважаючи на всі розпорядження нової влади, в школах навчалось трохи більше половини дітей.

Згодом тогочасна загальноосвітня трудова школа стає політехнічною, тобто планувалось ознайомлювати учнів з усіма важливими галузями виробництва. Насправді така школа не могла дати широких політехнічних знань, бо сам рівень виробництва був примітивний, а виробнича практика учнів здебільшого обмежувалася лише рамками одного виробництва, без основ економічних знань, без використання новітніх педагогічних технологій, через що звужувалася політехнічна база школи.

З 1932 року на всій території України запроваджено єдину освітню систему навчання. Всі школи оголошувалися державними, приватні школи заборонялись. У галузі позашкільної освіти більшовики закрили “Просвіти” як організації, що створювалися “націоналістичними елементами”, а на їх місце запроваджували “сель - буди” [3, 54].

Створена у довоєнні та післявоєнні роки загальноосвітня школа давала учням початкової і основної школи знання, уміння і навички із загальноосвітніх предметів, але зв’язок цих знань і навичок з елементами економіки, та використання цих знань з життям не мали належного рівня, що негативно впливало на якість підготовки випускників до самостійної трудової діяльності. В 1948 році Міністерство освіти видало інструкцію про ведення роботи на шкільних

ділянках і в куточках живої природи. Це були перші кроки трудового навчання та виховання молоді з елементами економіки та педагогічних технологій до праці в школі та різних видах людської діяльності.

У 1949 році запроваджено загальне обов’язкове семирічне навчання, а також значно розширено мережу середніх шкіл. Перед школою постало питання про впровадження спеціального предмету “праця”, який мав завдання знайомити учнів з обробкою поширених у житті матеріалів. Він мав бути засобом політехнічної освіти, спрямованої на поєднання теоретичних знань з практичним застосуванням їх у матеріальному виробництві. З 1954 року в школі вводяться заняття з трудового навчання.

Нова восьмирічна школа визначалася законом як загальноосвітня, трудова і політехнічна. Завдання трудового виховання полягало у формуванні любові до праці і в підготовці на основі новітніх педагогічних технологій до суспільно корисної діяльності. Праця в майстернях виступала підготовчою ланкою до виробничого навчання в школі другого ступеня (9 – 11 класи), а також служила засобом підготовки до життя тих учнів, які після восьми класів йшли на виробництво. У цей час до школи прийшли тисячі інженерів, техніків, майстрів, які набували нового педагогічного фаху – учителя-трудовика.

Тоді школа поряд із забезпеченням високого рівня знань з основ наук та новітніх педагогічних технологій, підготувала тисячі спеціалістів для народного господарства. Педагогічна наука в цей час свої зусилля спрямовувала на визначення змісту, форм і методів трудового навчання, його інтеграції з іншими предметами, на визначення ролі трудового навчання у формуванні особистості школяра.

Праця і трудове виховання з основами економіки – це речі, які стоять поряд з навчанням, моральним вихованням і розвитком. Праця і економіка та їх вивчення на основі педагогічних технологій в школі, займають головне місце в духовному житті, і від цього, як відзначав В. Сухомлинський нікуди не дінешся [7].

Практика підготовки працівників різних професій із використанням *новітніх педагогічних технологій* довела, що молодь, яка вже здобула загальну середню освіту, можна навчити масовим професією за значно короткий час, якщо в процесі навчання учням дається курс основ економічних знань, поєднання людської праці з економічними аспектами розвитку суспільства.

У 1964 році було прийнято постанову “Про зміну строку навчання в середніх загальноосвітніх

## ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЕКОНОМІЧНОГО НАВЧАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ

трудова політехнічна школа виробничого навчання”. Виробниче навчання залишалося тільки в тих середніх школах, які мали міцну виробничу базу і досягли в цій справі позитивних результатів.

Виробництво вимагало добре підготовлених спеціалістів. То уже з 1970 року почалося поступове відновлення виробничого навчання в старших класах з вивчення автосправи, тракторної справи, машинопису, слюсарної і токарної професії, художніх промислів і т.інше. З 1972 року організуються шкільні навчально-виробничі комбінати.

Отже, процес розвитку предмету праці із використанням *новітніх педагогічних технологій* в загальній школі в післявоєнний період можна поділити на такі етапи:

- перший – від впровадження знань у 1954 році до Закону про школу в 1958 р.;

- другий – від 1958 року до 1964 року, коли було внесено корективи в Закон про школу;

- третій – з 1964 по 1970 роки, коли була прийнята постанова “Про заходи дальшого розширення підготовки кадрів механізаторів для сільського господарства;

- четвертий – від 1970 до 1984 року – прийняття документів про реформу загальноосвітньої і професійної школи;

- п'ятий – сучасний період підготовки молоді до нових форм господарювання в умовах ринкової економіки із використанням новітніх інноваційних педагогічних технологій.

Підготовка молоді до ринкової економіки вимагає кардинальних змін в економічній освіті, вихованні школярів. Перш за все, вивчення основ економіки, інформації, розвитку інтелектуальної власності, підприємництва, маркетингу та інших дисциплін, які формують майбутнього спеціаліста маркетолога професійні компетенції до сучасних умов господарювання на високій професійній майстерності.

Зазначимо, що професійна майстерність є метою і результатом професійного становлення, а професійну компетенцію можна визначити як рівень майстерності, якого досягає особистість на шляху професійного становлення, набуття професіоналізму на знаннях науки із використанням у процесі навчання *новітніх педагогічних технологій*.

Оскільки професіоналізм і майстерність спеціаліста у нашому дослідженні маркетолога ґрунтується, перш за все, на професійній компетентності, необхідно розглянути це поняття більш ширше.

Доцільно зазначити, що останнім часом у науковий обіг уведено поняття “компетентнісний підхід” (О. Камишанченко, С. Уласевич,

А. Хуторський та ін.), який вперше розроблявся в Англії та був відповіддю на конкретне замовлення професійної сфери, а отже, як зазначає Т. Ковальова, народжувався й осмислювався поза освітою [10].

**Висновки.** Отже, компетентнісний підхід у визначенні цілей та змісту загальної освіти не є новим. Орієнтація на засвоєння умінь, засобів діяльності, а також узагальнених засобів діяльності була провідною у працях В. Давидова, І. Лернера, В. Раєвського, М. Скаткіна та інших. У цьому аспекті були розроблені як окремі навчальні технології, так і навчальні матеріали. Проте дана орієнтація не була визначною, вона практично не використовувалась під час навчання *педагогічних технологій* та при побудові типових навчальних програм та стандартів навчання. Тому сьогодні для реалізації компетентнісного підходу необхідна опора використання у процесі навчання *новітніх педагогічних технологій*, на міжнародний досвід, на ті напрацювання вітчизняних учених, які допомагають визначити сутність та структуру компетентності взагалі та професійних компетенцій зокрема.

1. Баран С.З. *З національної статистики галицьких середніх шкіл.* – Львів, 1910, Т. 1. – С. 116.

2. Вачевський М.В. *Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції. Монографія.* М. Вачевський. – К.: Професіонал, 2005. – 364 с.

3. Волошин М.І. *Становлення національної школи.* – Дрогобич, 1993.

4. Духнович А.В. *Народна педагогіка.* – К.: Вища школа, – III с.

5. Злупко С.М. *Іван Франко економіст.* – Львів “Слово”, – 1992. – 206 с.

6. Новак О.І., Вачевський М.В. *Економічне виховання як основа формування готовності учнівської молоді до самостійної трудової діяльності. Навчальний посібник.* // О. Новак, М. Вачевський. – К.: Інститут педагогіки АПН України. – 1997. – 110 с.

7. Сухомлинський В.О. *Гармонія трьох начал. Вибрані твори в 5-ти.* – К.: 1977. – 572 с.

8. Стельмахович М.Г. *Народна педагогіка.* – К.: Вища школа. 1985. – С. 13.

9. Ушинський К.Д. *Вибрані Педагогічні твори.* // К. Ушинський. – К.: Педагогіка, 1993. – Т. 1.

10. Хуторський В.А. *Ключевые компетенции и образовательные стандарты. Доклад на отделении философии образования и теоретической педагогики РАО 23 апреля 2002 г.* – Центр “Эйдос”, 2002. – С. 44 – 45.

11. Чепіль М.М., Дудник Н.З. *Педагогічні технології. Навчальний посібник.* // М. Чепіль, Н. Дудник. – К.: “Академвидав”, 2012. – 224 с.

12. Шевченко Т.Г. *Кобзар.* – Львів “Каменярь”, 1964. – С. 359; – С. 552.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2012